

DIALECTICA MATERIALISTĂ A FENOMENULUI 3K: CRIMĂ, CRIMINAL ȘI CRIMINALITATE

Prutean Serghei
magistru în drept, Asistent Judiciar
e.mail: pruteanserghei@mail.ru

Lupașcu Zinaida
doctor în drept, conferențiar universitar,
facultatea de drept, USEM, avocat

Abstract. *Marxian philosophy looks at the world as a set of processes whose unfolding must be analyzed theoretically, not as a set of things that can be understood as isolated observable facts. What must be understood about a process are the inner tensions that provide the driving force behind its transformations. These intrinsic conflicts – called „contradictions” by Hegel and Marx – are source of „development” meaning not merely quantitative growth but qualitative transformation.*

In the language of biology, they were not explaining anatomy but evolution. In the language of physics or economics, they were not explaining statics but dynamics. In the language of sociology they were not explaining structures but processes – and in particular, they way that processes change structures. Causation, in Marx and Engels, is matter of interaction rather than a one – way mechanism. Thus there is neither pure determinism not pure chance, but instead a stream of events reflecting both „accidental” factors and underlying forces whose necessary relationships shape the general tendency of these events as a whole.

The manner in which Marx and Engels sought to investigate causation was be seeking underlying patterns of internal tensions, which by definition cannot be seen directly by collecting concrete facts. Rather, the overwhelming complexities of empirical reality must be reduced to manageable proportions by abstracting those features considered essential and focusing the analysis on these. After determining the relationships and conflicts inherent in these essential features, a fuller and richer approximation to reality can be achieved by then considering some of the features initially put aside in the name of simplicity.

Keywords: historical-scientific materialism, economic crisis, unemployment, industrialization, criminality of the capitalist system, legal consciousness

Introducere.

Contribuția teoretică a lui Karl Marx (1818 -1883) se înscrie într-o pluralitate de sfere, începînd cu filozofia, continuînd cu sociologia, economia politică și sfîrșind cu elaborarea unei ideologii care a stat, de mai bine de un secol, la baza mișcării comuniste. Diferitele componente ale gândirii marxiste au cunoscut evoluții istorice distincte. Ipostaza teoriei marxiste ca sociologie a fost mult timp trecută cu vederea, diminuată, atît de către marxîști, cît și de către nemarxîști, în legătură cu ea existînd încă multe confuzii. Nu este întîmplător faptul că un cunoscut sociolog ca Tom Bottomore își punea o întrebare de genul: „Marxismul trebuie să fie considerat ca o teorie sociologică printre altele sau un corp unic de gîndire, o lume intelectuală complet proprie, care constituie o alternativă radicală a sociologiei ca mijloc de a înțelege și orienta acțiunea umană în societate?” (*Marxism and Sociology*, 1978).

Încă din anii '20 s-a constituit în marxism ideea că acesta trebuie considerat a fi mai degrabă o „filozofie critică” care exprimă punctul de vedere asupra lumii, „conștiința de clasă corectă a proletariatului”, decît o știință pozitivă a societății. Școala de la Frankfurt, activă și în prezent, susține în esență o poziție similară: „Marxismul este o filosofie critică” opusă „pozitivismului sociologic”. Majoritatea sociologilor actuali consideră teoria marxistă ca reprezentînd una dintre marile elaborări sociologice, o teorie de referință a sociologiei actuale.

Deși nu a elaborat lucrări teoretice sistematice în perimetrul sociologiei, K. Marx a adus contribuții importante la constituirea acestei discipline, în mod special, contribuția sociologică a lui Marx se consideră că se înscrie în următoarele domenii: acordarea fenomenelor sociale a unui statut ontologic autonom, cu propria lui logică, obiect legitim al unei analize științifice specializate; articularea unei teorii a organizării și dinamicii societăților, o macrosociologie; teoria alienării; elaborarea unor puncte de vedere distincte, imposibil de evitat în disputele actuale din analiza sociologică a principalelor sfere ale vieții sociale: politică, drept, morală, artă, religie, știință, filozofie, schimbare socială, revoluție, familie, națiune, natura umană. Strategia explicativă propusă de Marx poate fi găsită în mod special în *Ideologia germană* (1845). Un prim element al acestei strategii se referă la rolul conștiinței (abordarea „materialistă” a societății), în explicarea fenomenelor sociale trebuie să pornim nu de la conștiința actorilor (individuali și colectivi), ci, dimpotrivă, trebuie să explicăm conștiința acestora prin condițiile lor de viață. Trebuie să se pornească de la „observația empirică a indivizilor umani așa cum sînt în realitate, adică așa cum acționează, cum produc bunurile materiale, deci așa cum se comportă în cadrul anumitor premise și condiții materiale independente de bunul lor plac”; fenomenele sociale trebuie explicate nu prin conștiința oamenilor, ci prin condițiile materiale, obiective, de producere a lor, prin alte fenomene sociale, cum se va exprima E. Durkheim cu 50 de ani mai tîrziu. „Nu conștiința determină existența, ci existența socială a oamenilor determină conștiința lor socială”.

Ideile trebuie explicate ele însele ca produse ale modului real de viață al actorilor. „Chiar și plăsmuirile nebuloase ale creierului oamenilor sînt sublimări ale procesului lor de viață material, care se poate constata pe cale empirică și este legat de premise materiale”. Prin această strategie, Marx operează o ruptură cu filozofia socială speculativă și promovează dezvoltarea unei științe pozitive a vieții sociale. Semnificația fenomenelor sociale nu trebuie căutată în conștiința actorilor lor, ci în ele însele; este o semnificație obiectivă, practică, rezultantă a interdependențelor obiective.

Cel de al doilea component al strategiei explicative marxiste se referă la descifrarea acestei interdependențe obiective. Societatea formează un sistem în care fiecare element, subsistem (economic, politic, juridic, moral, religios etc.) interacționează activ cu toate celelalte. Economicul reprezintă însă factorul determinant în ultimă instanță. Argumentarea rolului determinant al economicului reprezintă caracteristica distinctă a sociologiei marxiste. Modul de organizare socială a activității productive (modul de producție) este responsabil de profilul general al organizării sociale, de tipul de societate globală (formațiunea socială). De aici și o metodă specifică de analiză a tuturor celorlalte fenomene sociale, pe care o găsim actualmente desemnată ca „metoda reducției structurale”: toate fenomenele sociale trebuie să fie analizate pornind de la structura economică a societății respective care, într-o măsură mai directă sau mai indirectă, este responsabilă de profilul

său general. Subsistemele vieții sociale (politicul, dreptul, morala, religia) nu au o evoluție absolut autonomă, ci profilul lor structural este dat de configurația organizării economice a societății respective. Acest principiu explicativ este formulat în teza că baza economică determină în ultimă instanță suprastructura.

Economicul este determinant într-un dublu sens. În primul rând, în calitatea sa de furnizor general de bunuri, de resurse pentru toate celelalte subsisteme, activități sociale. Chiar și timpul liber este în funcție de nivelul productivității muncii. Din acest punct de vedere, gradul general de dezvoltare a societății este în funcție de gradul de dezvoltare a activității productive. În al doilea rând, modul de organizare socială a producției determină, în ultimă instanță, organizarea întregii societăți. În acest sens, Marx a formulat două ipoteze fundamentale:

1) Nivelul și caracterul forțelor de producție determină tipul relațiilor de producție. Forțele de producție, tehnologia în primul rând, capacitățile productive de care o colectivitate dispune la un moment dat, nu reprezintă un element neutru social, ci unul activ. Ele determină un anumit mod de organizare a producției (relații de producție). („legea” concordanței tipului relațiilor de producție cu nivelul și caracterul forțelor de producție).

2) Organizarea socială a producției (relațiile de producție sau baza economică) determină, în ultimă instanță, toate celelalte sfere ale vieții sociale, suprastructura (sistemul politic, juridic, morala, religia, etc.), inclusiv profilul general al societății (formațiunea socială). Din această teorie a organizării societății decurge o perspectivă asupra mecanismelor schimbării sociale. Presiunea necesităților colectivității generează un proces continuu de dezvoltare a forțelor de producție. La un anumit nivel al dezvoltării lor, acestea generează un anumit tip de relații de producție și prin acestea, un anumit tip de organizare a societății globale.

Dezvoltarea în continuare duce la un moment dat la o contradicție între noul nivel și caracter al forțelor de producție și vechile relații de producție, contradicție care reprezintă sursa structurală a schimbării sociale: cristalizarea unor noi relații de producție și modificări corespunzătoare în întreaga organizare a societății. Acest proces de schimbare socială structurală este desemnat prin conceptul de revoluție socială. Găsim de asemenea în lucrările lui Marx o serie de puncte de vedere distincte care au influențat profund gândirea secolului XX: teoria asupra economiei capitaliste și a implicațiilor ei sociale (*Capitalul* 1864-1876), o teorie a societății preindustriale bazate pe „modul de producție asiatic” (*Bazele criticii economiei politice*, 1857-1858) stratificarea socială și structura de clasă a societății, inclusiv teoria luptei de clasă, a sistemului politic ca arenă a luptei de clasă pentru controlul puterii politice și al revoluției sociale, conceptul de ideologie, unul dintre cele mai interesante concepte ale sociologiei capitaliste și post capitaliste; formularea unei prognoze asupra dinamicii societății actuale (teoria societății socialiste); sociologia artei, religiei, filozofiei, moralei, dreptului, familiei, națiunii; o influentă teorie a naturii umane și a alienării în care își găsesc sursa multe din criticile umaniste ale societății actuale.

1. Analiza criminologică a teoriei marxiste.

Dialectica marxistă impusă de *Karl Marx* (1818-1883) și *Friedrich Engels* (1820-1895) explică fenomenele sociale printr-o neconținută devenire a realității sociale și se desfășoară prin ea însăși, procesele legându-se unele de altele, influențându-se reciproc, deoarece totul este într-o continuă mișcare și schimbare. În dialectica marxistă, orice lucru se află într-o devenire permanentă, astfel că în mod practic nu există nimic definitiv sau absolut. Mișcarea dialectică, spre deosebire de mișcarea mecanică, își are sursa devenirii în propria sa existență, avînd un caracter autodinamic, produs de tendința permanentă de schimbare, stare explicată de legea schimbării dinamice. În spațiul social, procesele obiective care se produc sunt legate de altele, conform postulatului marxist că orice proces este influențat și la rîndul său influențează toate celelalte procese coexistente determinînd evoluția și apariția unor procese noi. În acest mod, dialectica impune prin legea acțiunii reciproce, integrarea actului singular într-o activitate generală, care va forma un ansamblu de procese legate între ele, deși se află într-o permanentă schimbare. Contradicțiile temporare și cele fundamentale formează o sinteză, care este diferită de simpla adunare a elementelor componente, deoarece deși realitatea în cadrul interacțiunii obiective este complexă, în același timp este și individuală.

Orice fenomen social trebuie privit mereu pe cale de a se modifica în sensul aprecierii sale, ca rezultat al unor cauze dar și ca o viitoare cauză pentru fenomene viitoare. Universul însuși este rezultatul evoluției de la forma elementară la forma cea mai complexă, iar acțiunile umane deși au un caracter liber și voluntar produc rezultate globale care uneori contrazic voința făpturilor. Legea contradicției, determină modificarea fenomenelor și a lucrurilor, ajungînd-se pînă la transformarea acestora în contrariile lor, deoarece fiecare dintre acestea, conține în același timp atît o teză, cît și ceea ce i se opune pînă nu devine antiteza.

Lupta dintre forțele devenirii care se succed în afirmarea și negarea fenomenului sau lucrului generează fazele și stările unei mișcări impunînd, în cele din urmă, un alt fenomen sau un alt lucru, care deși se aseamănă cu cel vechi este totuși diferit prin dinamica și complexitatea sa. Lupta permanentă și unitatea acestor contrarii, negarea negației ajută la dezvoltarea mișcării lucrurilor pentru a le asigura devenirea în alte forme. Raporturile practice dintre fenomene determină schimbări directe numai prin saltul de la o anumită structură cantitativă la o structură calitativ nouă, devenind astfel alte fenomene. Trecerea aceasta se poate realiza fie prin acumulări normale, fie prin acumulări rapide, neobișnuite, de rupere a unui echilibru, specifice revoluției care înlătură stadiile vechi, depășite de noua evoluție și pu-ne bazele unei evoluții viitoare.

Ideile fundamentale privind evoluția socială constau în determinarea acestora de către relațiile de producție care impun structura economică ce asigură suprastructura politică și juridică. Modul de producție determină, la rîndul său, viața socială cu formele sale concrete (politică, juridică, religioasă). În evoluția societății apar contradicții acute între relațiile de producție și forțele de producție, deoarece conștiința individuală este determinată de existența obiectivă. De aceea, pentru a se ajunge la dezvoltarea socială este necesar să se schimbe radical baza economică, împrejurare care se înfăptuiește de regulă, prin revoluție ca mijloc de afirmare a luptei dintre clasele sociale.

Materialismul istoric indicînd evoluția societății se folosește de noțiunile, principiile și legile particulare evidențiate de științele sociale. În raporturile dintre societate și individ determinarea este impusă în structura economică și în special în raportul direct cu proprietatea. Comportamentul uman face parte din structura socială în cadrul școlii marxiste de criminologie (*Marx school of criminology*) s-a pus accent pe legătura dintre individ și societate, stabilindu-se raporturi de colaborare, dar și de alienare. Marxismul a stabilit legăturile care indică geneza criminalității în societatea capitalistă: factorii de natura economică, politică, socială, religioasă, culturală care determină și explică în mod nemijlocit atitudinile și comportamentul personalității delicventului. Unele procese sociale constînd în aglomerarea populației, sărăcia, migrarea în zonele industrializate, bolile determină apariția contradicțiilor care duc la comiterea delictelor.

Filosof, economist și teoretician al socialismului german fiind profund influențat de economiștii englezi Adam Smith, David Ricardo și James Mil, Marx a pornit de la principiile acestora pentru ca apoi să-i contrazică afirmînd că, inegalitatea între indivizi este produsă de condițiile oferite de societate, astfel că aceasta nu are un caracter natural. Marx a introdus concepte, reguli și principii noi privind contradicțiile antagoniste intervenite între clasele sociale, cauzele producerii și finalitatea socio-umană a acestora. Admirînd și contrazicînd teoriile hegeliene, Marx își expune propria filozofie despre societate în lucrările „*Teze despre Feuerbach*” și „*Ideologia germană*”. Ideile sale desăvîrșesc într-o manieră specifică procesul de emancipare a conștiinței sociale, noua sa teorie despre cunoaștere fiind fundamentată pe critica fermă, militantă față de concepțiile idealiste. Acesta afirmă că în societatea socialistă, care presupune un grad ridicat al conștiinței individuale, criminalitatea va dispărea. Infracțiunile avînd caracterul unor anomalii sociale vor fi eradicate, deoarece în socialism forma de proprietate colectivă nu este generatoare de fapte antisociale.

Forța motrică a schimbărilor sociale trebuia să fie proletariatul, reprezentat de clasa muncitoare care va deveni o forță politică aptă să distrugă capitalismul pentru a asigura trecerea la socialism. Criminalitatea apare ca urmare a existenței unui număr mare de deosebiri de natură economică între burghezie, reprezentată de clasa capitaliștilor care dețin principalele mijloace de producție, care angajează și exploatează forța de muncă oferită de clasa proletară. Criminalitatea va

dispărea în orînduirea socialistă în care toți indivizii dețin averea în mod egal. La această stare se va ajunge doar după eliberarea proletariatului de conservatorismul non-revoluționar și doar în situația cînd proletariatul va constata că revoluția este singura formă de înlăturare a sistemului capitalist.

Marx este considerat un precursor al sociologiei, deoarece în analiza societății capitaliste, a prezentat complexitatea relațiilor sociale, în raporturile individului cu statul și perspectiva mișcărilor sociale ca urmare a influenței exercitate de forma de proprietate asupra mijloacelor de producție și a rapidității schimbărilor tehnologice. Principiile elaborate de Marx au modificat starea politică a statelor Europei de Est și Americii de Sud, devenind adevărate învățături pentru conducătorii politici ai acestora. Doctrina marxistă a stat la baza doctrinelor partidelor socialiste și comuniste în care se prevedea că forța de muncă reprezintă singura formă de luptă pentru indivizii din lumea capitalistă, evoluția socială a lumii constînd în construirea societății comuniste.

Conflictele sociale inerente produc dezechilibre sociale grave care nu pot să fie controlate de indivizi sau de statul capitalist, ideologia avînd funcția de a indica împărțirea societății în clase antagoniste și lupta dintre acestea. Repartiția inegală a resurselor provoacă interese divergente între clasele sociale care se confruntă în lupte (revoluții, războaie). Ideile marxiste au generat o mișcare intelectuală și politică de proporții vaste și a contribuit la schimbarea modului de gîndire, la formarea unei noi stări de spirit cîteva decenii, istoria filosofiei europene reținîndu-l pe Karl Marx ca pe un mare gînditor și filosof al umanității, teoretician social. Preocupat de știința economică și de istorie. Preluînd metoda dialectică a lui Hegel, Marx i-a schimbat sensul din idealism în materialism, acordînd pondere transformării cantității în calitate.

Abordarea criminalității de teoria marxistă din punct de vedere criminologic, a fost posibilă datorită unor premise subiective din perioada revoluțiilor burghezo-democratice, ai socialiștilor utopiei primitive, iluminiștilor, democraților revoluționari, socialiștilor utopiei tîrzii care au sezizat faptul că omul reprezintă o ființă socială, iar comportamentul său pozitiv sau negativ este determinat cauzal, ulterior unanim a fost recunoscut faptul, că fenomenul criminal se datorează unei creșteri ai forțelor de producție și dezvoltarea proprietății ce este distribuită inechitabil în societate.

Idei criminologice au fost sesizate în lucrarea lui Th. Morus „Utopia”, unde criminalitatea este cauzată de orînduirea feudală, care prin legile sale, întru menținerea ordinii sociale, aplica pedeapsa capitală și cea corporală, iar fenomenul criminal se datorează și proprietății private. Fiind un militant contra represiunilor medievale, Morus a propus o serie de măsuri social-economice și educative în scopul prevenirii criminalității și posibilității reintegrării ulterioare a celor condamnați, în cadrul societății. A criticat instituțiile politice, sociale și economice din acel timp și concomitent a propus un plan de organizare a acestor instituții. În calitatea sa de funcționar administrativ și om politic, acesta se convinsese pe deplin de marea importanță a stării economice a populației pentru buna desfășurare a vieții lor. Însă chiar și organizarea economică a societății întemeiată pe dreptul de proprietate, reprezintă un izvor nesecat de vicii, iar pe de altă parte, de crime și delictе.

Această situație se creează pentru că dreptul de proprietate oferă multora posibilitatea să acumuleze averi peste necesitățile lor. Întinderea pămîntului determina totalul produselor agricole, în timp ce numărul brațelor muncitoare suma produselor industriale, însă în cazul în care, din această sumă măr-ginită, bogații care reprezintă minoritatea, acumulează averi ce depășesc trebuințele lor, este normal ca pentru ceilalți, adică pentru săraci, să nu mai rămînă de ajuns. Iar apoi, cînd aceștea din urmă, dărîmă barierele dreptului de proprietate pentru a-și procura cele necesare, societatea cataloghează faptele lor, drept infame și le pedepsește aspru. Furturile degenerază în jertfe de viață omenească sau răniri ori asasinat și toate acestea datorită condițiilor mizere în care oamenii trăiesc.

Ca om politic, Th. Morus a avut ocazia să observe ce puțin se interesau regii englezi de bunăstarea materială a poporului. Pentru sporirea veniturilor lor: alterau monedele, cereau impozite extraordinare pe care le intitului contribuții benevole, amenințau cu războaie ce nu aveau loc, spre a cere impozite noi, dezgropau legi vechi căzute în desuetudine pentru a putea amenda pe cei ce nu

le observau. În lucrarea sa „Utopia”, Morus argumentează posibilitatea excluderii unui cod penal din două motive: primul este acela că într-o societate, în care trebuințele sunt satisfăcute, nivelul crimelor și delictelor

este foarte scăzut și în al doilea rând, pentru că magistrații ar trebui să judece după circumstanțele fiecărui caz în parte și nu după principii abstracte.

Un alt socialist al utopiei primitive este Thomaso Campanella, care în lucrarea „Cetatea soare-lui” se pronunțase asupra unei societăți ce are la bază proprietatea comună, munca obligatorie dar pe perioade reduse de timp, despre o colectivitate absolută, în care veniturile vor fi repartizate după necesități. Printre reprezentanții Iluminismului, putem menționa pe astfel de gânditori renumiți ca: Grotius, Spinoza, Bacon, Locke, Voltaire, Rousseau, Montesquieu, Diderot, Lamartine, Beccaria, care au recunoscut în unanimitate faptul că infraționalitatea își are originea în mizerie, ignoranță și nedreptatea socială, iar acțiunea legilor asupra criminalității au un caracter limitat în timp și spațiul geografic. A fost înlăturate explicațiile de ordin mistic și fatalist, rațiunea fiind la baza tuturor lucrurilor și fenomenelor.

2. Criminalitatea și factorii socio-economici decisivi în teoria marxistă.

Reprezentanții școlilor economice din criminologie consideră că deoarece relațiile economice determină toate celelalte tipuri de relații în societate, atât pozitive cât și negative, ele și sunt elementul primar (cauza) care generează criminalitatea. Orice tip de relații economice, contradicțiile acestora generează criminalitatea. Totuși, relațiile economice de piață se caracterizează prin cel mai înalt nivel al criminalității, inclusiv și în țările cu o economie prosperă. Aceasta se explică prin faptul că relațiile respective sunt bazate pe concurență, șomaj programat, stoarcerea unui profit cât mai mare, stratificarea materială și socială a oamenilor. Adeptii ideii că relațiile economice sunt bază primară a criminalității susțin că, anume raportul oamenilor față de mijloacele de producere, rolul acestora în organizarea socială a muncii, determină modul de repartizare a bunurilor sociale, adică determină inechitatea socială reală din societate. Inechitatea socială generează contradicții și conflicte între grupurile sociale care deseori se manifestă prin diferitele fapte socialmente periculoase.

Marxismul consideră că toate acțiunile umane sunt rezultatul condițiilor de existență socială și în primul rând a factorului economic, care este considerat factor hotărâtor în istorie, în viața socială sau în comportamentul individual. Toate teoriile criminologice marxiste au la bază principiile materialismului istoric ai cărui întemeietori sunt Karl Marx și Frederich Engels.

Având studii juridice, Marx a scris foarte multe lucrări despre schimbările sociale din această perioadă (anii 1760-1840). Teoria sa este strâns legată de schimbările sociale, politice și istorice, precum și de dezvoltarea economică. La baza concepțiilor marxiste se află conflictul dintre forțele materiale de producție și relațiile sociale. Forțele materiale de producție se referă la posibilitatea și capacitatea societăților de a produce bunuri materiale, iar relațiile de producție se referă la relațiile dintre oameni, incluzând relațiile de proprietate, care determină modul de distribuire a bunurilor (de exemplu, relațiile între stăpînul de sclavi și sclavi, feudal-țăran, capitalist-proletar etc). Anume neconcordanța dintre forțele de producție și relațiile de producție generează schimbări social-istorice.

În consecință, Marx a prezis că va avea loc o bruscă și violentă restructurare a relațiilor sociale, în care capitalismul va fi înlocuit de socialism. Acest lucru se va datora și faptului că proprietatea din ce în ce mai mult va fi concentrată în mâinile a tot mai puțini oameni și în rezultat, din ce în ce mai mulți oameni vor deveni muncitori cu ziua la ceilalți, în loc să muncească pentru sine.

Marxismul consideră că numai condițiile vieții materiale a oamenilor, generate de sursa relilor - proprietatea privată, determină și explică comportamentul criminal. Prin urmare criminalitatea este determinată de factori obiectivi-economici și are un caracter istoric.

Marx consideră infractorul „nimic mai mult decît o persoană, care a încălcat legea”, cu toate că în operele sale, privea esența umană nu ca pe o abstracție inerentă a individului izolat, ci ca ansamblu al relațiilor sociale. Așa, personalitatea infractorului este privită ca o categorie social-istorică, ce implică ideea de permanentă transformare a ființei umane în raport cu schimbările

petrecute în sfera relațiilor sociale. În teoria marxistă regăsim un număr mare de teze accentuate și astăzi:

- Criminalitatea este un fenomen social și istoric;
- Împotriva criminalității trebuie dusă o luptă continuă a întregului popor.
- Activitatea sau direcția principală a luptei împotriva criminalității o constituie prevenirea ei;
- Omul nu este un simplu spectator la constituirea propriei sale personalități;
- Producând mijloace de subsistență, oamenii se produc, se transformă, se „creează” pe ei înșiși.

Un alt criminolog marxist, Willem Bonger, susține în lucrarea sa „Criminalitatea și condiția economică”, că sistemul economic capitalist îi încurajează pe toți oamenii să fie egoiști și lacomi și să-și urmărească propriile interese, fără să ia în considerație binele celorlalți. Bogatul avînd posibilități legale își va atinge dorințele egoiste, pe cînd cel sărac nu va avea astfel de posibilități și va recurge la crimă. După Wiliam Bonger, cauza criminalității (cu precădere infracțiunile contra proprietății) este sărăcia proletariatului. Dintre concluziile lui Bonger evidențiem:

1. crima este urmarea unui comportament social normal;
2. în sine nici un act nu este imoral (și prin aceasta nici criminal). Criminalitatea însumează acțiunile care reflectă moralitatea curentă în schimbare;
3. infracțiunile contra proprietății sunt acte sociale care afectează clasa dominantă;
4. ca o consecință a sistemului capitalist, omul devine mai egoist și mai capabil să comită infracțiuni;
5. reprezentanții clasei dominante vor săvîrși infracțiuni dacă:
 - vor avea prilejul să obțină avantaje nelegitime;
 - lipsa lor de bun simț îi va împinge să încalce normele în vigoare;
 - în calea lor către succesul social, bogații săvîrșesc cele mai reprobabile acte;
 - ca rezultat al sărăciei, crima poate avea o filiație directă din aceasta (furtul comis pentru supraviețuire) sau indirectă (cele mai alese sentimente umane obturate de către mizerie); „criminalitatea nu este influențată de nivelul bunăstării, ci de modul de distribuție a bogăției”.

Determinismul economic a fost preluat de către David Gordon, în S.U.A., care susținea că insecuritatea economică naște în indivizii o teamă față de ziua următoare, dar și „dorința competitivă de a câștiga ceva din bunurile inegal distribuite pretutindeni în societate”, conducînd la infracțiuni. În acest mod acesta a descris următoarele categorii de infracțiuni:

-crima din ghetou (locurile de muncă accesibile tinerilor din ghetou oferă salarii mici și prezintă riscul constant al concedierii; multe tipuri de infracțiuni din ghetou oferă o puternică reducere financiară, un statut superior și adesea un risc scăzut privind arestul și pedeapsa);

-crima organizată (jocurile de noroc, prostituția, distribuirea de droguri sunt ilegale în mod întemeiat, dar sunt foarte căutate, fiind aducătoare de bani, iar riscul prinderii și pedepsirii mic);

-crima corporației (existența corporațiilor se datorează necesității protejării și sporirii capitalului, iar mijloacele ilegale sunt în cadrul acestora rămîn a fi un proces obișnuit).

După anul 1925, criminologia marxistă va dispărea practic de pe arena cercetărilor științifice și se va reîntoarce la mijlocul anilor 70 ai secolului trecut. În prezent, teoriile marxiste au mulți adepți în special în S.U.A., care consideră că marxismul este o știință complexă, un model de acțiune ce ar putea inspira aplicarea teoriei în practică.

Teoriile economice includ în categoria factorilor primordialii ai criminalității pe cei economici-exploatare, mizerie, corupție, șomaj. Considerăm că relațiile economice, contradicțiile acestora sunt un factor criminogen principal, dar nu unicul. Este indiscutabilă, în opinia noastră, și afirmația că relațiile economice sunt cauza primară a fenomenului infracțional. Deoarece criminalitatea este un fenomen complicat și complex, este necesară și o analiză complexă a cauzelor și condițiilor care o determină.

Una din teoriile economice general acceptate este aceea conform căreia, baza economică determină suprastructura socială, politică, culturală, instituțională. În consecință este de așteptat că situația economică a unui stat, ori a unei zone mai restrînse, să determine anumite comportamente

umane, inclusiv comportamentul infracțional. Fără a se nega un raport de cauzalitate între starea economică și criminalitate, studiile efectuate au evidențiat că fenomenul infracțional este atât de complex încât el poate fi generat în aceeași măsură, atât pentru regiunile cu un nivel economic dificil, cât și pentru regiunile prospere. Din factorii economici considerați cu un conținut criminogen mai pronunțat fac parte: crizele economice, nivelul de trai, șomajul, industrializarea.

Criza economică care a cuprins țara noastră se caracterizează prin acutizarea contradicției obiective dintre necesitățile economice și posibilitățile societății (anumitor grupuri sociale sau indivizi); printr-un nivel de trai mai redus decât nivelul de asigurare a unei supraviețuiri fiziologice; prin polarizarea populației după nivelul de venituri; prin inflație; șomaj; integrare insuficientă a economiei naționale în economia mondială; printr-un nivel mai sporit al veniturilor activității economice criminale comparativ cu nivelul veniturilor obținute prin activități legale; prin lipsa asigurării economice a proprietății profilaxiei infracțiunilor față de aplicarea măsurilor răspunderii penale. Factorii economici menționați au determinat o creștere bruscă a criminalității în țară, în special a infracțiunilor de cupiditate și de cupiditate prin violență. Menționăm că o situație criminogenă similară este caracteristică și celorlalte țări membre ale Comunității Statelor Independente. Scăderea nivelului de trai a păturilor social defavorizate se accentuează în timpul crizei economice care afectează productivitatea, nivelul salarial și rata șomajului. În lipsa unei protecții sociale corespunzătoare, persoanele afectate pot fi considerate la limita riscului comiterii faptelor antisociale.

Studiile efectuate au constatat o corelație evidentă între crizele economice și criminalitate, iar evoluțiile ulterioare ale țărilor occidentale au condus la o anumită diminuare a rolului acestui factor criminogen. Prin comparație, țările din Europa Centrală și de Est, care parcurg actualmente tranziția către economia de piață și se află într-o stare severă de recesiune economică, având în principal următoarele caracteristici: reducerea capacității de producere și a productivității, pierderea piețelor externe de desfacere a mărfurilor, blocaj financiar, șomaj și inflație.

Nivelul de trai. Reducerea nivelului material de viață al oamenilor este unul din factorii care nemijlocit împinge individul la comiterea infracțiunilor patrimoniale. Astfel, sărăcia caracteristică anumitor grupuri sociale determină reprezentanții acestora la săvârșirea faptelor socialmente periculoase în scopul ameliorării situației materiale. Acesta este doar un aspect al impactului produs de nivelul de trai asupra fenomenului infracțional. Cercetările criminologice realizate demonstrează că cele mai grave infracțiuni sunt comise de către reprezentanții păturilor sociale asigurate material (criminalitatea persoanelor cu funcții de răspundere, criminalitatea „gulerelor albe”). De aceea, sărăcia sau nivelul material redus de viață nu este unicul aspect de influență a nivelului de trai asupra criminalității.

Nivelul de trai ca factor criminogen, trebuie examinat sub două aspecte: obiectiv și subiectiv, adică cum însuși subiectul își apreciază starea materială și care nivel material și financiar l-ar satisface. Așadar, analizând rolul criminogen al nivelului de trai este important de a se ține seama de două aspecte ale impactului acestuia: nivelul de trai, redus (pauperizarea) și tendința abuzivă de a fi bogat, care îi împinge pe unii la comiterea infracțiunilor. Deci sărăcia nu are doar o dimensiune economică obiectivă, ci și o dimensiune subiectivă. Dacă dimensiunea obiectivă se raportează la nivelul de trai mediu, într-o societate sau epocă anumită, dimensiunea subiectivă, se referă la percepția individuală, la evaluarea personală, pe care individul o face asupra statutului său economic, situației financiare într-un mediu social și-n epoca în care trăiește. În funcție de nevoi, aspirații și obligații, unii ușor își vor considera nivelul de trai satisfăcător, alții de-a dreptul mizer. Același salariu poate fi considerat foarte bun de unele persoane, în același timp altele îl pot considera jenant sau insuficient pentru a trăi onest. Astfel pe lângă sărăcie, la limitele sale alarmante, care-i pot determina inexorabil pe unii indivizi la comiterea de infracțiuni, se adaugă și dorința de îmbogățire sau de un trai mai bun, care la rândul ei împinge spre delicvență un număr mare de persoane.

Caracterul criminogen al tendinței abuzive de a deveni bogat este determinat în primul rând de particularitățile socio-psihologice ale persoanei, dar nu în ultimul rând și raportul dintre scopurile decla-rate de societate și posibilitățile reale ale diferitelor grupuri sociale de a le realiza. Înca L.A.-J. Quetelet a stabilit că omul nu săvârșește infracțiuni datorită stării de sărăcie, ci ca o consecință a trecerii rapide de la o stare de relativ confort, la una de mizerie.

Șomajul, de asemenea, are urmări criminogene. Aceasta se explică atât prin reducerea bruscă a nivelului de viață al unei anumite părți din populație, cât și prin crearea unei stări emoționale instabile a acesteia ca urmare a șomajului. Șomajul influențează agravant asupra echilibrului intern al individului, punându-l în situația când el nu poate să-și realizeze aspirațiile prin mijloace legale. Șomajul atinge grav structura familială la baza sa. Autoritatea tatălui se diminuează considerabil, rolul său de susținător al familiei fiind alterat. Inversarea rolurilor familiale poate produce stări de confuzie, de dezechilibru interior, anxietate, alcoolism, dorință de revanșă împotriva societății. Alături de șomaj sunt implicați în scăderea nivelului de trai și alți factori precum: angajarea pe timp limitat și angajarea sezonieră, șomajul parțial, inflația care bulversează echilibrul economic familial, spulberînd rapid economiile făcute în timp, cu multă greutate. Anumite studii evidențiază o creștere puternică a procentajului de tâlhării, furturi, escrocherii în perioada de recesiune economică.

Industrializarea prin ea însăși, este un factor de progres economic și social, oferind locuri de muncă, posibilități superioare de instruire și specializare, bunuri de larg consum de calitate tot mai bună și implicit creșterea nivelului de trai al oamenilor. Statistic s-a constatat însă un fenomen surprinzător: progresul social-economic a fost însoțit de creșterea criminalității, avînd deci unele efecte secundare datorită faptului că se sporește intens mobilitatea teritorială a populației rurale care migrează spre zonele industrializate (urbanizate). În urma schimbării mediului rural prin cel urban au loc transformări în structura personalității originarilor de la sate, care frecvent sunt dominați de o stare de frustrare și pot comite fapte socialmente periculoase.

Are loc producerea de conveier și specializarea îngustă determină înstrăinarea individului și îl lipsesc de posibilitățile de a-și manifesta aptitudinile de creație. Industria are o influență pronunțată asupra echilibrului ecologic din regiune care determină la rîndul său răspîndirea stărilor de stres în mijlocul populației, iar ritmurile sporite ale industrializării se mani-festă printr-un impact criminogen, deoarece sunt însoțite, de un nivel redus al dezvoltării sferei de de-servire a populației.

3. Marxismul și legea penală în criminologie.

Problema privind natura juridică a dreptului a fost interpretată de către marxiști, ca o formă ideologică. Legea își datorează apariția sa în exclusivitate datorită unor principii generale de reguli sau norme de conduită, acceptate conștient de către o anumită colectivitate de oameni. În acest sens, nu se pune la îndoială faptul că toate categoriile juridice, nu reprezintă altceva decît o anumită ideologie. Dreptul este studiat doar ca o subcategorie a unei ideologii generale. În același sens poate fi interpretată și noțiunea de stat; adică este o formă ideologică, dar în același timp este și o formă de existență socială. Astfel natura ideologică a unui concept nu elimină realitatea și pragul de semnificație pe care-l reflectă acest concept.

Exhaustivitatea formală a conceptelor de stat, teritoriu, populație și autoritate, reflectă nu numai o ideologie specifică, ci și faptul obiectiv de formare a unei sfere reale de dominație, de creare a unor organizații reale administrative, financiare și militare cu cadre umane și mijloace materiale. Statul nu este nimic fără metode de comunicație, fără posibilitatea de a da ordine și emite decre-te, de mutare a forțelor armate, avînd deci, atât elemente psihologice cât și materiale. Modul de analiză a conceptului de lege, demonstrează că aceasta, este o formă mistificată a unor relații sociale specifice și aceste relații oferă o formă chiar unui ansamblu de relații sociale.

Tautologia precum legea reglementează relațiile sociale, presupune că în anumite condiții de reglementare a relațiilor sociale, acestea au un caracter legal. Afirmarea este corectă din considerentul motivării sale istorice de formare. Nu se poate nega faptul că viața colectivă există chiar printre animale, precum și faptul că viața nu poate fi supusă unei sau altei reglementări, precum nu este și nu poate fi reglementată relațiile dintre albine sau dintre furnici prin lege.

Dacă vom privi în trecut asupra triburilor primitive, putem observa originile de drept, în care o parte semnificativă de relații sociale erau reglementate printr-un mijloc extern de lege, precum prescripțiile religioase. Orice activitate importantă necesită a fi reglementată prin lege și aceasta are loc prin întruchiparea în sine a scopului tehnic legislativ, precum și a voinței legislatorului. Spre exemplu: planul de mobilizare va ține de nivelul tehnic al legii, iar planul juridic, desigur legea privind serviciul militar obligatoriu. Aceasta prezintă un coraport ce-i instituit între instrucțiunile privind investigarea criminalilor și respectiv codul de procedură penală.

Reglementarea relațiilor sociale presupune o natură juridică corelativă cu dezvoltarea relațiilor juridice specifice și de bază. Reglementarea normelor sau crearea de norme pentru relații sociale, sunt în principiu omogene, diferența manifestându-se doar în cadrul diverselor domenii ale relațiilor umane. Ipoteza de bază a reglementării juridice este opoziția de interese private, fiind premisa logică a formei juridice și cauza reală de dezvoltare a suprastructurii juridice. Comportamentul uman poate fi reglementat de norme dintre cele mai complexe, însă elementul legal, în acest regulament va începe odată cu începutul individualizării și opoziției de interese.

Contraversiunea este elementul de bază a tot ce-i legal. Unitatea de scop este premisa de reglementare tehnică. Prin urmare, normele juridice privind răspunderea juridică presupune individualizarea intereselor private. Spre exemplu: vindecarea unei persoane bolnave presupune o serie de reguli atât pentru bolnav, cât și pentru personalul medical, dar în măsura în care aceste norme sunt stabilite din perspectiva unui singur scop: de restabilire a sănătății pacientului, ele sunt de natură tehnică. Aplicarea acestor reguli, pot fi însoțite de constrângere asupra bolnavului. Problema de drept este și trebuie identificată ca o problemă a unei realități sociale, fiindcă sistemul de relații sociale ce-i reglementat legal, corespund doar intereselor clasei conducătoare care o elaborează și o protejează prin forța coercitivă. În acest mod relațiile sociale devin instituții juridice.

Pentru filosofia burgheză de drept, care consideră relațiile sociale ca o formă eternă și naturală a tuturor relațiilor umane, problema de drept ca întrebare de bază nici nu se discută în general; pe când pentru teoria marxistă, care încearcă să pătrundă în secretele formelor sociale și să coraboreze "toate relațiile sociale la ființa umană", această sarcină ocupă primul loc.

Începând cu secolul șapte al secolului al XX-lea, în cadrul criminologiei, tot mai frecvent, comportamentul infracțional este examinat de pe pozițiile sociologiei dreptului. Astfel de abordări sunt caracteristice atât pentru teoriile conflictului cât și pentru teoriile marxiste. Curentele criminologice orientate spre explicarea infracțiunilor prin prisma comportamentului individului (de exemplu, modelele social-psihologice ale teoriilor strigmatizării) de asemenea pun accentul pe analiza sistemului social și normelor de drept, stabilite de acesta. Dreptul este examinat ca un instrument de exprimare a intereselor minorității dominante din societate, care este înzestrată cu puterea de a elabora și aplica legile.

Din grupul *teoriilor conflictului luptei pentru putere* menționăm *teoria criminalizării*, elaborată de criminologul american Augustin Turk (1969) în care el neagă concepția privind criminalizarea sau transformarea individului în criminal ca o urmare a propriului său comportament. Ca și autorii teoriilor stigmatizării, Turk examinează criminalizarea ca un statut dobândit în cadrul interacțiunii dintre acei care elaborează, interpretează și aplică normele penale (poliția, procuratura, judecătoriile) și populație. Un element important introdus de Turk în teoria sa este noțiunea de putere politică și socială.

Criminalitatea este o reflectare a luptei pentru putere, în procesul căreia anumite grupuri sociale reușesc să fixeze normele și valorile lor în lege iar încălcarea acesteia, cade sub incidența definiției de faptă pedepsită în mod penal. Persoanele care comit sau ar putea să comită astfel de fapte, aparțin acelor grupuri sociale, care nu dețin puterea (de exemplu, oamenii săraci, copiii, adolescenții, femeile, persoanele din păturile sociale defavorizate, persoanele care văd imoralitatea unor legi etc.).

Criminalitatea este rezultatul interacțiunii sociale și reflectă modelul deviant al comportamentului, varietatea acestuia, precum și relațiile între oameni ce contactează unul cu altul, unii ca deținătorii ai puterii politice, alții fiind lipsiți de putere.

Începînd cu anul 1973, s-a constituit un nou curent în cadrul teoriilor conflictuale, curent cunoscut sub denumirea de „criminologia radicală”, „critică” sau „noua criminologie”. Bazele acestui curent au fost trasate de englezii Ian Taylor, Paul Walton și Jack Young care în anul 1973, au publicat lucrarea „The New Criminology”, iar peste doi ani au publicat monografia „Critical Criminology”. Conform acestei concepții, actul deviant ar fi rezultatul unei stări conflictuale între individ și structurile sociale și economice, iar infracțiunea ar reprezenta actul politic prin care delincventul își exprimă refuzul față de organizarea socială existentă.

Ideile criminologilor englezi au avut o influență pronunțată asupra cercetărilor cu orientare radicală din S.U.A., care erau realizate mai ales de Institutul de Criminologie al Universității Berkeley, California. Cei mai importanți reprezentanți americani ai acestui curent au fost Anthony Platt, Paul Takagi, Herman și Julia Schwendiger. Către această orientare au migrat și cunoscuții criminologi interacționiști Richard Quinney, William Chambliss și Barry Krisberg.

Radicaliștilor le aparțin multiple concluzii îndrăznețe, originale și interesante, prin care sunt de-mascat diferitele aspecte ale inechității sociale în societatea burgheză. Astfel, Richard Quinney, descoperind, după K. Marx, contradicția principală a capitalismului-între muncă și capital, menționa că clasa marilor proprietari utilizează dominarea sa, ca un instrument de dirijare a societății.

„Realitatea criminală din societate se bazează pe determinarea faptelor infracționale și noninfracționale. Infracționale sunt considerate faptele ce contravin intereselor claselor care domină în economie va fi o faptă sau alta apreciată ca infracțională sau noninfracțională, determină clasa care deține puterea și are acces la elaborarea legilor”. Astfel, în cadrul luptei de clasă, clasa dominantă incriminează orice comportament care contravine intereselor sale.

La baza teoriilor economice care explică etiologia crimei și criminalității stau lucrările germanilor Karl Marx (1818-1883) și Friedrich Engels (1820-1895). Mai târziu asupra acestei orientări teoretice au influențat lucrările numeroșilor autori occidentali, între care menționăm: Turati, Battaglia și Loria în Italia, Berg în Germania, Dupuy și Legoyt în Franța, Ducpetiaux în Belgia.

Cel mai important reprezentant al școlii economice a fost olandezul Willelm Bonger care în lucrarea sa „Criminalitatea și ordinea economică” afirmă următoarele: -Reacția la actul infracțional este pedeapsa aplicată de cei care dețin puterea politică; -Infracțiunile sunt acte antisociale care afectează clasa dominantă; -În orice societate bazată pe dominația unei clase sociale, dreptul penal va apăra interesele acesteia.

Chiar și atunci cînd legea penală pare să apere interesele tuturor claselor, cel mai sever vor fi pedepsite faptele care afectează clasa conducătoare; -Sistemul capitalist, caracterizat printr-o competiție extremă, este menținut mai degrabă prin forță decît prin consens. Ordinea socială, ale cărei costuri sunt suportate de întreaga societate, protejează interesele clasei conducătoare; -Ca o consecință a sistemului capitalist, omul devine mai egoist și mai capabil să comită infracțiuni; -Deși sistemul capitalist îndeamnă fără discriminare pe oameni să comită infracțiuni, numai cei din păturile sărace vor fi sancționați ca atare, sistemul neincrimînd activitățile antisociale ale celor bogați; -Crima este rezultatul sărăciei. Această relație poate fi directă, în cazul care o persoană fură pentru a supraviețui, și indirectă, atunci cînd sărăcia ucide cele mai nobile sentimente ale oamenilor. Criminalitatea nu este influențată de nivelul bunăstării, ci de modul de distribuție a bogăției; - Sistemul economic acutizează problemele individuale ale oamenilor (de exemplu, problemele psihologice) determinînd creșterea disponibilității în favoarea comiterii faptelor antisociale; -Dacă bogăția socială ar fi redistribuită în conformitate cu nevoile fiecăruia, criminalitate reziduală ar dispărea și se vor comite numai infracțiuni determinate patologic.

În centrul atenției diferitelor curente marxiste se află activitatea structurilor economice și activitatea controlului social. Spre deosebire de modelele utilizate de către reprezentanții teoriilor conflictului, această orientare nu examinează societatea ca o reflectare pluralistică a grupurilor sociale, dar ca o reflectare a sistemului politic care trebuie să asigure și să apere structurile economice capitaliste.

Normele juridico-penale nu sunt un rezultat al consensului social. Funcția acestora este consolidarea puterii economice și sociale a grupurilor dominante. În cadrul teoriilor criminologice radicale, incriminarea comportamentului nu este examinată ca un procedeu pur tehnic de aplicare a normelor de drept penal, ci ca un proces politic important, esența căruia este atitudinea puterii și determinarea valorilor morale specifice.

4. Conștiința juridică

Conștiința juridică reprezintă ansamblul doctrinelor juridice, teorii și concepții de cunoaștere a fenomenelor juridice, determinate de interese sau necesitățile claselor sociale sau întregii societăți. Spre deosebire de conștiința politică, ce reflectă relațiile dintre clasele sociale, națiuni și state, conștiința juridică reflectă viața din punct de vedere al drepturilor și obligațiilor participanților la relațiile sociale.

Conștiința juridică este o conștiință normativă. Ea a apărut din necesitatea reglementării relațiilor sociale. De aceea ea servește mijloc de asigurare a executării sarcinilor ce sunt formulate de conștiința politică. Caracteristic pentru conștiința juridică este faptul legăturii indispensabile față de drept. Această legătură se întemeiază pe motive generale de apariție, funcționare și dezvoltare. Însăși apariția dreptului și conștiinței juridice a fost posibilă în rezultatul dezvoltării forțelor de producție, determinând separarea societății în clase sociale, apariția primelor state sclavagiste și respectiv necesitatea socială a claselor sociale în reglementarea relațiilor sociale. Conștiința juridică și dreptul, cu toate că au o legătură strânsă și interdependentă, totuși acestea sunt elemente relativ independente și diferite.

Dreptul, în concepția lui Marx și Engels, reprezintă voința clasei dominante ce-i ridicată la nivel de lege, o voință ce-i determinată de condițiile materiale ale existenței clasei în cauză. Dreptul, mai întâi de toate reprezintă ansamblul legilor juridice, executarea cărora este asigurată prin forța coercitivă a puterii de stat. Cu ajutorul dreptului, clasa economic dominantă își întemeiază regulile sociale avantajoase lor, transformându-se astfel într-o clasă politică dominantă. De aceea într-o societate antagonistă, există doar dreptul clasei dominante, ce este înțeles ca un sistem de legi juridice.

Conștiința juridică nu dispune de un caracter general obligatoriu, ea nu este asigurată prin forța coercitivă a statului și apare datorită necesității istorice, de a putea avea cunoștințe generale despre drept și totodată de a-l aprecia din perspectiva diferitor poziții și clase sociale. Diferite clase sociale își au propria sa conștiință juridică specifică, în care se reflectă condițiile materiale și spirituale ai vieții lor, determinate de statutul lor, în sistemul social de producție.

Dacă dreptul este cât de cât un element mai stabil, ce dispune de o oarecare inerție, atunci conștiința juridică, evoluiază ca un element mai mobil și dinamic. Anume în conștiința juridică mai întâi de toate se percepe și se apreciază cele mai mici schimbări în domeniul producerii, schimbului și distribuției. În aceasta sunt formulate sarcinile, ce stau în fața societății în domeniul juridic de reglementare. Ea asigură legătura dintre baza economică și drept. Conștiința juridică clasei dominante, servește ca izvor de bază de apariție și schimbare a legilor. Engels menționa că „pentru a obține o sancțiune sub formă de lege, faptele economice în fiecare caz particular necesită să ia o formă a unui motiv juridic”.

Un principiu metodologic principal spre înțelegerea sensului și specificului conștiinței juridice reprezintă analiza legăturii dintre conceptele juridice și clasele sociale. Această analiză permite a descoperi caracterul de clasă al conștiinței juridice, dependența ei de existența socială, precum și de anumite grupuri sociale. Unele și aceleași condiții materiale ale vieții sunt percepute și apreciate în mod diferit de clase. Prin aceasta și se explică acel fapt, precum că într-o societate antagonistă, clasele contradictoriale au concepte juridice absolut opuse. Abordarea istorică și de clasă spre înțelegerea conștiinței juridice, evidențiază faptul că esența ultimei, nu constă în veșnica „lege naturală”, nu în natura abstractă ale ființei umane, dorințele și instinctele sale precum menționează unii ideologi, ci în relațiile social – materiale, iar cu schimbarea relațiilor economice, se schimbă și conștiința juridică.

Conștiința juridică a societății sclavagiste, cu toate divergențele dintre conceptele juridice și reprezentările robilor și proprietarii de robi, întru totul corespundea relațiilor sociale existente.

Relațiile feudale, ce au înlocuit pe cele sclavagiste, au determinat un tip special de conștiință juridică feudală, specificul căreia consta în caracterul său religios, atât pentru clasa dominantă, cât și pentru cei exploatați. Cu apariția capitalismului, conștiința juridică ia un caracter juridico-conceptual burghez.

Engels menționa că relațiile economice burgheze, din necesitate înaintau pe prim plan conceptele juridice și cu toate că existau anumite diferențe dintre conștiința juridică sclavagistă, feudală și societatea burgheză, fiind întemeiate pe bazele economice specifice, totuși acestea aveau un specific – îndreptățirea prin orice formă a exploatării majorității. Descoperirea dependenței conștiinței juridice față de relațiile sociale servește drept bază metodologică pentru evidențierea legității dezvoltării și funcționării sale. Totuși teoria marxistă sublinia faptul că baza materială a vieții sociale deși este principală, nu este unicul motiv de influență asupra vieții sociale spirituale, precum și asupra conștiinței juridice. Schimbările în economie doar în ultimul rând, îi determină conținutul, însă asupra specificului și dezvoltării, au o influență nemijlocită o diversitate de fenomene sociale.

O influență nemijlocită asupra conștiinței juridice o are interdependența sa cu alte forme ale conștiinței sociale, în special cu conștiința politică, morala și filosofia. Una din legitățile actuale ale societății noastre, trebuie să fie ridicarea rolului factorului subiectiv în general și conștiinței juridice în particular, iar aceasta se va manifesta prin majorarea numărului cetățenilor ce vor lua o activă participare în conducerea statului, prin perfecționarea democrației și dezvoltarea conducerii populare.

Conștiința juridică nu-i doar cunoașterea fenomenelor juridice, dar și atitudinea față de acestea, aprecierea lor de pe pozițiile clasei sociale. Aceasta este întâi de toate o convingere a oamenilor în ceea ce este drept sau nedrept în una sau alte legi, iar nivelul înalt de conștiință juridică al poporului, devine o garanție a ordinii de drept și legalitate, o garanție că legile vor fi respectate benevol.

Concluzii.

Materialismul istoric și dialectic ca o știință filosofică despre legile generale a dezvoltării naturii, societății și gândirii, formează un sistem de viziuni generale asupra societății și ființei umane în interacțiunea lor.

Teoria marxistă cercetează nu doar lumea ca o existență naturală sau socială și nu doar ființa umană luată în particular, dar lumea în corelație cu ființa umană și viceversa. Specificul constă în rezultatul interpretării generale a obiectelor de studiu, sub o formă cultural-istorică de interacțiune a lumii și ființei umane.

În această neliniștită epocă, rolul filosofiei în lume se desfășoară diferit. Ea are menirea de a-și aduce aportul său în lumea spirituală a ființei umane în raport cu societatea în care conștiește. În acest sens un rol important obține aspectele umanistice a gândirii filosofice, dar nu doar anumite reprezentări ontologice sau gnosiologice.

Filosofia are menirea de a formula unitatea poziției ființei umane ca personalitate, ca un subiect de cunoaștere și schimbare a lumii și ființei sale. Studiind filosofia, oamenii doresc să descopere în ea nu doar ansamblul cunoștințelor obiective despre obiecte, fenomene și procesele din jur, dar ceva folositor și necesar pentru existența sa – orientarea spirituală spre descoperirea sensului vieții.

Coraborarea scopurilor și rezultatelor ansamblului tipurilor de activități umane cu idealurile umanistice și principiile morale, filosofia științifică desfășoară un sistem al priorităților vieții omenești. În perioada actuală de declin și criză a societății capitaliste, tot mai mult se înăsprește tendințele antifilosofice. Se expun opinii, că odată cu progresul științei, problematica filosofiei va fi cuprinsă de științe particulare, conținutul filosofic va fi sărac, suspicios, nefolositor și pînă la urmă va dispărea cu totul. Cîțiva chiar în mod deschis declară „apusul” și „sfîrșitul” oricărei filosofii.

În opoziția acestei poziții pesimiste, adepții materialismului istorico-dialectic, evoluează ca principalii luptători pentru ulterioara dezvoltare a tot ce este prețuit, ce a fost atins de filosofia universală, în mod dialectic soluționează întrebarea despre coraportul tradițiilor istorico-filosofice și

dezvoltarea problemelor cunoașterii contemporane și practicii sociale. Spre deosebire de fiecare știință particulară, ce au ca obiect de studiu un anumit domeniu al naturii sau realității sociale, filosofia științifică permite desfășurarea unor concepte universale.

Nivelul filosofic de cercetare a problemelor, se caracterizează prin aceea, că cu ajutorul unui aparat specific categorial și metodă dialectică, se soluționează sarcina teoretică multilaterală de reflectare și integrare într-un concept unic al rezultatelor cercetării științelor particulare, practicii sociale, întregii culturi umane. Prin cumulara cunoașterii științifice cu lumea ființei umane, filosofia elaborează acele principii teoretice și practice a activității sale.

Teoria marxistă ca o filosofie sociologică, a pus accentul pe ideile socialiste, care au apărut încă în perioada antică, iar baza sa teoretică și metodologică, fiind constituită în perioada modernă de către clasicii socialismului: Campanella, Morus, Owen, Simon, Fourier și ai iluminiștilor Rousseau, Montesquieu.

În sec.XIX, materialişti germani Marx și Engels argumentează din punct de vedere științific această doctrină, conferindu-i o dimensiune economică și politică, pronunțându-se în linii generale pentru egalitatea și fraternitatea oamenilor, echitatea socială, prevalarea interesului public față de cel privat, necesitatea intervenției active a statului în reglementarea relațiilor sociale pentru realizarea acestor deziderate. Realizarea acestei echități este posibilă prin utilizarea mecanismului de stat, cu intervenția în viața economică, repartizarea veniturilor în favoarea categoriilor vulnerabile, dezvoltarea sectorului economiei de stat, promovarea programelor de asistență socială.

Datorită teoriei marxiste, în perioada actuală, trebuie de menționat că cele mai numeroase, solide și eficiente din lume, s-au dovedit a fi partidele socialiste, ce sunt grupate în Internaționala Socialistă, iar la nivelul Uniunii Europene, funcționează Partidul Socialist European.

În acest sens, teoria marxistă nu este un sistem „închis”, dogmatic precum o declară oponentii săi, ci din contra este o știință filosofică creativă, ce permanent se dezvoltă și este deschisă pentru tot ce rămâne a fi prețuit în moștenirea culturii, precum și-n realizările contemporane ale umanității.

Unitatea doctrinei materialismului istorico-dialectic, aplicarea sa creativă în soluționarea problemelor științifice de cunoaștere și practicii sociale, apelul său spre interesele primare de bază ale dezvoltării și existenței umanității, supremele principii umanistice – toate aceste contribuie la instaurarea unui caracter internațional și viabil a acestei filosofii în perioada actuală.

Bibliografie:

1. Amza Tudor. Criminologie Teoretică. București, 2000.
2. Baruch Spinoza. Despre Dumnezeu, natură și om. București, 1919.
3. Burnet John. Early Greek Philosophy. Kessinger Publishing, 2003.
4. Burnyeat M.F. “The Truth about Pythagoras”. London Review of Books, 22 february 2007.
5. Chenu M.D. Toma d’Aquino și teologia. Editura Univers Enciclopedic, București, 1998.
6. Chisholm Hume. Feuerbach Ludwig. Encyclopaedia Britannica. Press, 1911.
7. Ciobanu Igor. Criminologie. Vol.I, Cartdidact, 2003.
8. Coleman Charles. Mythology of the Hindus., 1990.
9. Cooper John M., Hutchinson D.S. Plato: Complete Works. Hackett Publishing Company, 1997.
10. French R., Bălăița M., Ticșa M. „Estimating the Size and Policz Implications of the Underground Economy in Moldova”, 1999.
11. Gheorghe Gladchi. Criminologie Generală. 2003.
12. Guthrie W.K.C. O istorie a filosofiei grecești. Ed. Teora, 1999.
13. Horea Oprean Popovici, Lucia Oprean. Criminologie. Ed. Servo-Sat, 2004.
14. Julian Martin, Francis Bacon: The State and the Reform of Natural Philosophy, 1992.
15. Kahn C.H. “Anaximander and the Arguments Concerning the Apeiron at Physis” in : Festschrift E. Kapp, Hamburg, 1958.
16. K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 1, București, Editura politică, 1960.
17. K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 2, București, Editura politică, 1962.

18. K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962.
19. K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 20, București, Editura politică, 1964.
20. K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 21, București, Editura politică, 1965.
21. K. Marx și F. Engels. Opere, Vol 23. București, Ed. Politică, 1966.
22. K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 31, București, Editura politică, 1970.
23. K. Marx și F. Engels. „Manifestul Partidului Comunist“, București, Editura politică, 1969.
24. K. Marx și F. Engels. Briefwechsel, III. Band, Dietz Verlag, Berlin 1950.
25. Keeling, S. V. Descartes. Oxford: Oxford University Press, 1968.
26. Thomas Morus. Utopia. București: Mondero, 2003.
27. Martin Gottfried. Kant's Metaphysics and Theory of Science. Greenwood Press, 1955.
28. Maspero Henry. Taoism and Chinese religion. Amherst. Press, 1981.
29. A.M. Miller. Hegel's Philosophy of Nature. Oxford: Blackwell, 1970.
30. Gh. Nistoreanu., C. Păun. Op. Cit.
31. Olah G. „Repere de politică economică”, Ed. Economică, București, 2001.
32. Paraianu Mihai. Piata paralela a muncii. Editura Expert, Bucuresti, 2003.
33. Perez Zagorin. Hobbes and the Law of Nature. Princeton NJ: Princeton University Press, 2009. 35. Pesteau, P. „L'Economie Soutterraïne”, Hachette, Paris, 1989.
34. Quinney R., The Social Reality of Crime// Perception in Criminology. London. 1975.
35. Rose Lynn E. Aristotle's Syllogistic. Springfield: Charles C. Thomas Publisher, 1968.
36. Stănoiu R.M., Introducere în criminologie, Ed. Academiei, București, 1989.
37. Stern Robert. Hegel and the Phenomenology of Spirit. Routledge, 2002.
38. Taylor I., Walton P., Young J. Critical Criminology. New York. 1975.
39. Tănăsescu Iancu, Gabriel și Camil. Metacriminologie. Edit. C.H.Beck.
40. Turk A. Criminality and Legal Order. Rand McNally, Chicago, 1969.
41. Vaughn Sally. “St. Anselm and the English Investiture Controversy Reconsidered”. Journal Medieval History, 1980.
42. Craiu N. „Există o raționalitate sau o moralitate a economiei subterane?”, Revista Finanțe Publice și Contabilitate, nr.10/2003.
43. Spiro P. „Evidence of a post – GST in the underground economy”, Canadian Tax Journal, n.41(2)/1993.
44. Vass A. „Economia subterană are și consecințe pozitive?”, Revista „Tribuna Economică”, nr. 51-52, decembrie 2000.
45. Блонский П. П. Проблема реальности у Беркли. Изд-е 2-е, Москва, Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2009.
46. Поль Анри Гольбах. Изб-е произведения в двух томах. Том 1. Москва, 1963.
47. Галина Серебрякова. Жизнь Замечательных Людей. Москва, 1950.
48. Коган Л.А. Проблема человека в мировоззрении Добролюбова. Вопросы философии, 1986.
49. М.В. Ломоносов. Изб-е произведения. Том 1. Москва, 1986.
50. К.Маркс., Ф.Энгельс., Избранные проиведения, т.1, Москва, 1980.
51. Маркс К., Энгельс Ф. Соч., т. 4., 1980.
52. Маркс К., Энгельс Ф. Соч., т. 13., 1980.
53. Маркс К., Энгельс Ф. Соч., т. 20., 1980.
54. Маркс К., Энгельс Ф. Соч., т. 21., 1980.
55. Маркс К., Энгельс Ф. Соч., т. 39., 1980.
56. Сахаров В.И. Что делать с утопией Чернышевского?, М: Политиздат, 1986.
57. Трахтенберг О.В. Очерки по истории западноевропейской средневековой философии. М, 1957.